

ENHANCING STUDENTS' SPIRITUAL AND LINGUISTIC DEVELOPMENT THROUGH ALISHER NAVOI'S WORKS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES

Abdumajidova Zarnigor Shuxrat qizi

**Student, Foreign Language and Literature: English Language Program Faculty
of Applied Sciences Tashkent State University of Oriental Studies**

Abstract

This article explores the use of the works of Alisher Navoi in English language classes as a means of enhancing students' linguistic and spiritual development. The study examines the educational and moral significance of Navoi's literary heritage, the role of literary texts in foreign language teaching, and methods for integrating such works into the learning process. The article also highlights the effectiveness of teaching methods such as translation and discussion-based learning in improving students' vocabulary, grammatical knowledge, reading, writing, and speaking skills. Furthermore, it emphasizes that studying the spiritual and ethical ideas reflected in Navoi's works helps foster respect for national values, humanism, and independent thinking among students. As a result, the study demonstrates that this approach can make the educational process more effective from both linguistic and moral perspectives.

Keywords

Alisher Navoi, linguistic development, communicative competence, pedagogical approach, integration.

**INGLIZ TILI DARSLARIDA NAVOIY ASARLARI ORQALI
TALABALARNING MA'NAVIY VA LINGISTIK RIVOJLANISHINI
KUCHAYTIRISH**

ABDUMAJIDOVA ZARNIGOR SHUXRAT QIZI

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti Amaliy Fanlar Fakulteti, Xorijiy Til Va
Adabiyoti: Ingliz Tili Yo'nalishi Talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili darslarida Alisher Navoiy asarlaridan foydalanish orqali talabalarning lingvistik va ma'naviy rivojlanishini kuchaytirish masalasi yoritilgan. Tadqiqotda Navoiy ijodining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati, adabiy matnlarning chet tilini o'qitishdagi o'рни hamda ularni dars jarayoniga integratsiya qilish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, tarjima, muhokama asosida o'qitish kabi metodlar orqali talabalarning so'z boyligi, grammatik bilimlari, o'qish, yozish va og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Maqolada Navoiy asarlarining ma'naviy g'oyalarini o'rganish talabalarda milliy qadriyatlarga hurmat, insonparvarlik va mustaqil fikrlashni shakllantirishi ta'kidlangan. Natijada, ushbu yondashuv ta'lim jarayonini ham lingvistik, ham tarbiyaviy jihatdan samarali qilishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, lingvistik rivojlanish, kommunikativ kompetensiya, pedagogik yondashuv, integratsiya

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimida talabalarning nafaqat til bilimi, balki ma'naviy va intellektual rivojlanishini ham shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, ingliz tili darslari zamonaviy dunyoda xalqaro muloqot vositasi sifatida katta o'rin egallab, o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida milliy adabiy merosni chet tillarni o'qitish bilan uyg'unlashtirish dolzarb pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy ijodi esa o'zining chuqur falsafiy mazmuni, yuksak axloqiy qarashlari va boy ma'naviy merosi bilan ajralib turadi. Uning asarlarini ingliz tili darslarida qo'llash talabalarning nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki ularning ma'naviy dunyosini boyitishga, axloqiy

qarashlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shuningdek, bu yondashuv talabalarda milliy g‘urur tuyg‘usini mustahkamlash va o‘z madaniyatini xalqaro miqyosda ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shu sababli, ingliz tili darslarida Alisher Navoiy asarlaridan foydalanish talabalarning ham lingvistik, ham ma’naviy rivojlanishini kuchaytiruvchi samarali usullardan biri sifatida katta ahamiyatga ega.

Alisher Navoiy asarlarining ta’limiy va ma’naviy ahamiyati

Alisher Navoiy o‘zbek mumtoz adabiyotining eng yirik namoyandalaridan biri bo‘lib, uning ijodi nafaqat badiiy jihatdan yuksak, balki chuqur ma’naviy-falsafiy mazmuni bilan ham ajralib turadi. Shoirning “Xamsa”, “Xazoyin ul-maoniy”, “Lison ut-tayr” kabi asarlari inson kamoloti, axloqiy poklik, adolat, sabr-toqat va mehr-oqibat kabi umuminsoniy qadriyatlarni targ‘ib qiladi. Bu asarlar orqali Navoiy insonni komil shaxs sifatida tarbiyalash g‘oyasini ilgari suradi. Navoiy ijodida insonning ichki dunyosi, uning ma’naviy kamoloti va jamiyatdagi o‘rni muhim o‘rin tutadi. U insonni eng oliy mavjudot sifatida ko‘rib, uning axloqiy fazilatlarini yuksaltirishga katta e’tibor qaratadi. Shu sababli, uning asarlari yosh avlodni tarbiyalashda muhim didaktik manba sifatida xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida Navoiy asarlaridan foydalanish talabalarda nafaqat adabiy bilimlarni shakllantiradi, balki ularning ma’naviy dunyosini boyitadi, hayotiy qadriyatlarni anglashga yordam beradi. Uning hikmatli fikrlari va obrazli ifodalari talabalarda tafakkurni rivojlantirib, insoniy fazilatlarni chuqurroq tushunishga yo‘l ochadi. Shu bois Navoiy ijodi ta’limiy va tarbiyaviy jihatdan bebaho manba hisoblanadi.

Ingliz tili darslarida adabiy matnlardan foydalanishning ahamiyati

Ingliz tili darslarida adabiy matnlardan foydalanish talabalarning til ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Adabiy matnlar, jumladan she’rlar, hikoyalar va hikmatli so‘zlar, o‘quvchilarga tilni tabiiy va kontekst asosida o‘rganish imkonini beradi. Bu esa grammatik qoidalarni yodlashdan ko‘ra ularni amaliy tarzda tushunishga yordam beradi. Adabiy matnlar orqali talabalar yangi so‘z

boyligini o'zlashtiradi va ularni turli kontekstlarda qo'llashni o'rganadi. Bu jarayon ularning lug'at zaxirasini kengaytirib, nutq ravonligini oshiradi. Shuningdek, murakkab gap tuzilmalarini tushunish va ulardan foydalanish ko'nikmalari ham mustahkamlanadi. Bundan tashqari, adabiy matnlar talabalarning o'qish va tushunish (reading comprehension) qobiliyatini rivojlantiradi. Matnni tahlil qilish, asosiy g'oyani aniqlash va muallif fikrini tushunish kabi ko'nikmalar til o'rganish jarayonida juda muhimdir. Bu esa talabalarning tanqidiy fikrlashini ham shakllantiradi. Adabiy matnlar dars jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi. Talabalar oddiy mashqlar bilan birga badiiy matnlar ustida ishlaganda, ularda til o'rganishga bo'lgan motivatsiya oshadi. Natijada ingliz tilini o'zlashtirish jarayoni samarali va muntazam bo'ladi.

Navoiy asarlarini ingliz tili darslariga integratsiya qilish usullari

Alisher Navoiy ijodini ingliz tili darslariga integratsiya qilish zamonaviy pedagogikaning muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu uslub nafaqat talabalarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki ularning ma'naviy dunyosini boyitishga ham ta'sir ko'rsatadi. Navoiy asarlaridagi chuqur falsafiy mazmun, badiiy ifoda va axloqiy g'oyalar ingliz tili darslarini yanada mazmunli, qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Integratsiya jarayoni esa turli metod va texnologiyalar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Birinchi navbatda, Navoiy asarlaridan qisqa matnni olib, ingliz tiliga tarjima qilish usuli talabalarni bir vaqtda ikki til – ona tili va ingliz tilini solishtirib o'rganish imkonini beradi. Tarjima qilish faoliyati ularning so'z boyligini oshiradi, grammatik tuzilmalarni mustahkamlaydi va fikrni aniq ifodalash ko'nikmasini rivojlantiradi. Masalan, Navoiy g'azallaridan olingan oddiy misralarni ingliz tiliga tarjima qilish orqali talabalar badiiy uslub va ma'noni saqlab qolishga harakat qiladilar. Bu esa ularning lingvistik tafakkurini rivojlantiradi.

Ikkinchi muhim usul – soddalashtirilgan matnlar (simplified texts) yaratish va ulardan dars jarayonida foydalanishdir. Navoiy asarlarining asl matni ba’zan murakkab bo’lishi mumkinligi sababli, ularni o’quvchilarning til darajasiga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. O’qituvchi Navoiy asarlaridan olingan g’oyalarni sodda ingliz tilida qayta ishlab chiqib, talabalar uchun tushunarli matnlar tayyorlashi mumkin. Bu usul talabalarning o’qish va tushunish ko’nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi.

Uchinchi usul sifatida dars jarayonida muhokama (discussion) va debat metodidan foydalanish mumkin. Masalan, Navoiy asarlarida ko’tarilgan insonparvarlik, adolat yoki mehr-oqibat g’oyalari asosida talabalar ingliz tilida o’z fikrlarini bildirishlari mumkin. Bu jarayon ularning og’zaki nutqini rivojlantiradi, fikrni mantiqiy ifodalashga o’rgatadi va tilni faol qo’llash imkonini beradi.

To’rtinchi usul – rolli o’yinlar (role-play) tashkil etishdir. Bu metodda talabalar Navoiy asarlaridagi qahramonlar yoki g’oyalar asosida kichik sahnalar yaratadilar va ularni ingliz tilida ijro etadilar. Masalan, “Xamsa” dostonlaridagi hikoyalar asosida sahna ko’rinishlari tayyorlash mumkin. Bu nafaqat til amaliyotini kuchaytiradi, balki talabalarda ijodkorlik, jamoada ishlash va o’zini erkin ifoda etish ko’nikmalarini ham rivojlantiradi.

Beshinchi yondashuv– taqqoslash metodi hisoblanadi. Bu usulda Navoiy asarlaridagi g’oyalar ingliz adabiyoti vakillari, masalan, William Shakespeare yoki boshqa adiblar ijodi bilan solishtiriladi. Talabalar o’xshash va farqli jihatlarni ingliz tilida tahlil qiladilar. Bu esa ularning analitik fikrlashini kuchaytiradi va madaniyatlararo tushunishni rivojlantiradi.

Yettinchi usul – loyiha asosida o’qitish (project-based learning) metodidir. Bu yondashuvda talabalar kichik guruhlariga bo’linib, Navoiy ijodi asosida loyiha tayyorlaydilar. Masalan, “Navoiy va insonparvarlik”, “Navoiy asarlarida axloqiy

qadriyatlar” kabi mavzularda ingliz tilida posterlar, prezentatsiyalar yoki yozma ishlar tayyorlashlari mumkin. Bu jarayon ularda mustaqil izlanish, jamoaviy ish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Sakkizinchi usul – yozma mashqlar va esse yozish faoliyatidir. Talabalarga Navoiy asarlaridan ilhomlangan mavzular berilib, ingliz tilida esse yozish topshirig‘i berilishi mumkin. Masalan, “The importance of kindness in Navoi’s works” yoki “Human values in classical literature” kabi mavzular ularga o‘z fikrlarini yozma shaklda ifodalash imkonini beradi. Bu esa yozma nutqni rivojlantirishda juda muhimdir. Navoiy asarlarini integratsiya qilish jarayonida o‘qituvchining roli juda muhimdir. O‘qituvchi nafaqat til bilimini yetkazuvchi, balki madaniyatlararo ko‘prik vazifasini ham bajaradi. U talabalarga Navoiy asarlaridagi chuqur ma’nolarni tushuntirib, ularni ingliz tilida ifodalashga yo‘naltiradi. Bu jarayon darsni yanada samarali va mazmunli qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy asarlarini ingliz tili darslariga integratsiya qilishning turli xil usullari mavjud bo‘lib, ularning barchasi talabalarning lingvistik va ma’naviy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Tarjima, muhokama asosida o‘qitish kabi metodlar birgalikda qo‘llanilganda, ta’lim jarayoni yanada samarali bo‘ladi. Bu yondashuv nafaqat til o‘rganishni osonlashtiradi, balki talabalarda milliy merosga hurmat va global madaniyatga ochiqlikni ham shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/ingliz-adabiyotining-ma-naviy-tarbiya-vositasi-misolida-talabalarda-manaviy-axloqiy-ideallarni-rivojlantirish-texnologiyalari/viewer>
2. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
3. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.